

פרק א' – האיומים על ישראל בעשור הקרוב

מה השתנה מאז מלחמת לבנון השנייה?

הנחת המוצא של מחקר זה היא שהמערכה הבאה בזירה הצפונית תעמיד את ישראל בפני אתגרים חדשים וקשים מאלה שידעה בעבר. זאת נוכח התפתחותם בשנים האחרונות של איומים מסוג חדש על ישראל, אשר ישפיעו על מאפייניה של המלחמה – אם וכאשר תפרוץ.

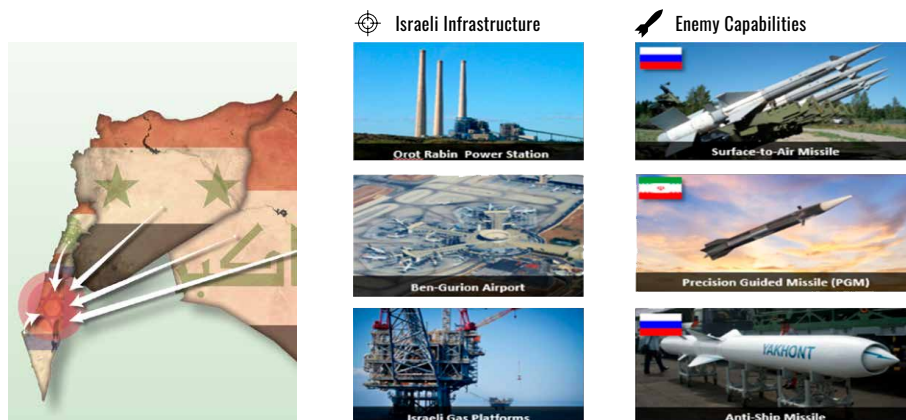
בראש ובראשונה מדובר בהתפתחותו של **איום צבאי קונוונציונלי**, שהוא כיום האיום המשמעותי ביותר על ישראל, ואשר צפוי כי יתעצם בשנים הקרובות. **איראן** השכילה לנצל את מלחמות האזרחים בעיראק ובסוריה לקידום שאיפתה ליצור ציר שיעי בהובלתה, אשר הפך בשנים האחרונות לקואליציה מגובשת של גורמים בעלי יכולות צבאיות, הפועלים ישירות בהנחייתה ועומדים לשירותה. יודגש כי חיבור זה אינו דן ביכולות הגרעין של איראן וכולו נסוב סביב האיומים הקונוונציונליים במלחמה הבאה.²

רכיב מרכזי באיום זה הוא התעצמותו של חזבאללה, אשר צבר יכולות אש בהיקף נרחב והתחמש באמצעי לחימה מגוונים. מקובל כיום להעריך כי ברשותו של הארגון כ-150 אלף טילים ורקטות לכל הטווחים (קצר, בינוני וארוך), המכסים כמעט את כל שטחה של מדינת ישראל. עליית מדרגה ניכרת בסולם חומרת האיום מהווה המאמץ המתבצע בשנים האחרונות על ידי חזבאללה בסיוע איראן לקידום פרויקט לדיוק טילים, הכולל טילים בליסטיים, טילי שיוט וחוף־ים, וכלי טיס בלתי מאוישים (כטב"ם) תוקפים. הערכה רווחת היא שכיום יש בידי הארגון כמה עשרות טילים בעלי יכולת דיוק גבוהה ועשרות רבות של כטב"מים, וצפוי שבשנים הקרובות יימשכו מאמצי חזבאללה ואיראן להגדיל מספר זה. כן מקובל לחשוב כי ישראל תתקשה למנוע לחלוטין את הצטברותו של מלאי טילים מדויקים בהיקף נרחב רק באמצעות המערכה המתמשכת בין המלחמות מתחת לסף המלחמה, המכונה מב"ם.

2 אומנם בשנה האחרונה הציר השיעי נתון למצוקות קשות מבית ולהתגברות הלחצים מבחוץ, אך המוטיבציות והיכולות לפעול נגד ישראל נותרו בעינן.

בד בבד, בעשור האחרון חזבאללה משקיע גם מאמצים בבניית **אופציה להתקפה קרקעית** על ישראל. לארגון כוח קומנדו מאומן המונה אלפי לוחמים בשם 'כוח רד'ואן', אשר צבר ניסיון במהלך השתתפותו במלחמה בסוריה, ויש כוונה להפעילו במלחמה מול ישראל במטרה לכבוש שטחי מפתח בצפון המדינה, שבהם יישובים אזרחיים ונכסים צבאיים. גם לאחר החשיפה וחסימת המנהרות בגבול הצפון שדרכן תכנן הכוח לחדור לתחומי ישראל, במסגרת מבצע 'מגן צפוני' (ינואר 2019), עדיין קיימת אופציה לחדירה מעל פני השטח וחזבאללה ממוקד בהכנתה. כל זאת, בצד אמצעים מתקדמים נוספים שברשות הארגון מול איומים בים ובאוויר, כולל יכולות בתחום הסייבר.

האיום על תשתיות אסטרטגיות³

שינוי אסטרטגי מהמעלה הראשונה מהווה גם **התבססותה של איראן בסוריה** והתקרבות כוחותיה, יחד עם שלוחיה, לגבול ישראל. איראן ידעה לנצל את הזדקקותו של אסד לעזרתה כדי להעמיק את אחיזתה בסוריה, וחמור יותר – לבנות איום צבאי חדש מסוריה כלפי ישראל. אומנם ישראל הצליחה באמצעות פעילות המב"ם לפגוע במאמצי איראן להקים בסיסים צבאיים משלה במרחב הסורי, אך לא מנעה לגמרי את הקמתם של מערכי טילי קרקע-קרקע וכטב"מים תוקפים, וגם לא את נוכחותם של יועצים איראנים ועשרות אלפי אנשי מיליציות שיעיות בפיקוד איראני, הממומנים על ידי ונתונים למרותה. זאת במקביל למאמצי חזבאללה, גם כאן בסיוע איראן, לייצר לעצמו מאחזים ברמת הגולן, להקים מיליציות מקומיות המופעלות על ידו ולבסס את נוכחותו שם. לכך יש להוסיף את תחילת תהליך השיקום של צבא סוריה ובעיקר

3 התרשים לקוח ממצגת בלתי מסווגת שהציג רח"ט תוה"ד, האלוף יעקב בנג'י (נובמבר 2019).

את חיזוק מערכי ההגנה האווירית הסורית, וכן את התבססות הנוכחות האיראנית במערב עיראק בחסות הממשלה ובשיתוף פעולה עם המיליציות השיעיות העיראקיות, המכוונות כוחות הגיוס העממי.

נוכחותה של **רוסיה** באזור בעקבות מעורבותה במלחמה בסוריה מהווה אף היא שינוי רב־משמעות במאזן הכוחות, והיא כוללת נוכחות צבאית והצבתן של מערכות הגנה אווירית משופרות בסוריה, אשר לפי שעה אינן מופעלות נגד ישראל, משיקוליה של מוסקבה. במקביל ניכרים ענייני המצומצם של ארצות הברית ומדינות המערב בסוריה וחוסר נכונותן להשקיע במאמצי השיקום של המדינה. רוסיה, המחזיקה כוחות ימיים, אוויריים, הגנה אווירית ואף בסיסים על אדמת סוריה ובים התיכון, הפכה ל"שכנתה" של ישראל, ובכך לגורם בעל השפעה פוטנציאלית רבה יותר מאשר בעבר, בנסיבות של עימות צבאי.

האתגרים ברמה האסטרטגית

האתגר העיקרי, אם כך, שלקראתו ישראל נדרשת להתכונן הוא **מערכה רב־זירתית**, שתכלול התמודדות בזמנית בזירות קרובות ורחוקות. זאת בהנחה שהמשטר באיראן חותר להשגת הגמוניה אזורית, ובמסגרתה לערער היציבות הביטחונית של ישראל לאורך גבולותיה, תוך המשך המאמץ לביסוס הציר השיעי. במלחמה רב־זירתית תידרש ישראל לקבל החלטות שיגדירו את זירת המלחמה, ובתוכה חזיתות עיקריות ומשניות, ולקבוע את סדרי עדיפות ואת חלוקת הקשב והמשאבים. יתר על כן, במערכה רחבה ישראל תתקשה לשלוט הן בגבולות המערכה והן במשכה. היא לא תוכל למנוע את הצטרפותם של גורמי "ציר ההתנגדות" מזירות נוספות ובהשפעת איראן למערכה, בנסיבות של עימות צבאי נרחב שיתפתח בזירה הצפונית. גם אם העימות יתחיל מול חזבאללה בלבנון, הוא ינסה לפעול גם מרמת הגולן, ואיראן תפעיל קרוב לוודאי את כל שלוחיה במרחב, בדגש על המיליציות השיעיות בסוריה, וייתכן גם במערב עיראק. כן צפוי שבנסיבות אלה היא תנסה לגייס או לגרור ללחימה גם את המשטר הסורי, ובכל מקרה יש להביא בחשבון גם אפשרות של ירי במקביל מרצועת עזה בעקבות הצטרפות, לפחות של הג'האד האסלאמי הממומן על ידי איראן, וייתכן גם של חמאס. אתגר מרכזי נוסף מהווה האיום הצבאי המשמעותי הצפוי במלחמה הבאה, במקביל לחזית, גם על העורף הישראלי, מצד חזבאללה ושלוחיה האחרים של איראן. לעורף הישראלי צפויה פגיעה רחבה, לפחות בשלב הראשון של המלחמה, והוא נתון לאיום במספר ממדים: האפשרות לפגוע ביכולות חיוניות של ישראל, בדגש על שיבוש פעילות צה"ל (מפקדות, בסיסי חיל האוויר, מערך הגיוס); פגיעה בתשתיות אסטרטגיות ובמתקנים חיוניים (נמלי תעופה וים, אנרגיה, תחבורה, מים) ובסמלי שלטון; פגיעה בתפקוד המשק, כלומר קושי לשמור על רציפות תפקודית; והיכולת לפגוע במרכזי

אוכלוסין, בניסיון לערער את תחושת הביטחון והחוסן הלאומי של אזרחי ישראל. מכל מקום, יש להביא בחשבון כי המלחמה הבאה תגבה מחיר גבוה – הרבה יותר מקודמותיה.

בצד האתגר העצום למערך ההגנה האווירית של צה"ל, בעשור הקרוב צפויים גם אתגרים לעליונות הטכנולוגית שלו נוכח ההתקדמות הטכנולוגית הצפויה גם בקרב חזבאללה וכן איראן ושלוחיה, במגוון רחב של תחומים: סייבר, הגנה אווירית, לוחמה אלקטרונית, כטב"מים וטילי חוץ-ים. צה"ל יידרש להשמדת מערך ההגנה האווירית של חזבאללה, סוריה ורכיבים איראניים, תוך מאמץ שלא לפגוע ברוסים שבמרחב הסורי. האיום המרכזי נובע מההתפתחות המואצת שהוזילה והנגישה את יכולות הדיוק המתקדמות, המאפשרות הישגים משמעותיים שישפיעו על פני המערכה. כמו כן יש לשקול **הפתעות אסטרטגיות** שקשה לצפותן כעת.

במערכה הבאה צפוי כי ישתנו גם מאפייני מעורבותה של המערכת הבינלאומית. **לרוסיה** צפויה השפעה רבה בשל המשך נוכחותה בסוריה ובים התיכון. במאמץ לשמר את האינטרסים שלה באזור תנסה רוסיה להגביל את מרחב הפעולה של צה"ל, כך שישיראל תיאלץ להתחשב בעמדתה – יותר מבעבר – ביחס למטרותיה במלחמה (למשל איום על השלטון בדמשק). ניתן להעריך כי מצד **ארצות הברית** צפויה לפחות תמיכה מדינית וכן סיוע צבאי לישראל, אך סביר להניח כי כל ממשל – רפובליקני כמו דמוקרטי – ישאף להימנע מהתערבות פעילה בלחימה וידרוש מישראל התחשבות בהשלכות אפשריות על הכוחות האמריקאיים, כל עוד תימשך פריסתם בעיראק ובמזרח סוריה. כן צפוי לישראל אתגר בזירה הבינלאומית, כאשר מידת הלגיטימציה שישראל תזכה לה מצידה תהיה מותנית ביחס שבין הפגיעה באוכלוסייה האזרחית בישראל לבין הפגיעה בתשתיות האזרחיות על ידי צה"ל בלבנון ובסוריה. הלגיטימציה לישראל תצטמצם במיוחד בתרחיש של יוזמה ישראלית או "מכת מנע" לסיכול בניית יכולות הטיילים המדויקים בלבנון, נוכח הפגיעה הרחבה הצפויה בתושבי לבנון.

ברקע לדברים ייתכנו גם שינויים לרעה **במערכת האזורית**, שצפוי כי תמשיך להיות דינמית ולא יציבה, ותיתכן במסגרתה התפתחות של איומים חדשים. בעינה עומדת האפשרות לשינוי בכללי המשחק באזור, בעקבות התערערות נוספת ביציבותם הפנימית של משטרים במזרח התיכון; שינוי במארג היחסים והאינטרסים של המדינות; והתפתחות גורמי כוח חדשים שישפיעו על פני המערכה, למשל האפשרות שתגבר ההשפעה של טורקיה בעיצוב המציאות בזירה הצפונית.

במערכה מורכבת ומרובת משתתפים זו קשה יהיה לעצב **מנגנון סיום** ישירות את האינטרסים הישראליים. על כן, יש לגבש מראש אסטרטגיית יציאה שתאפשר סיום מהיר של המלחמה, תוך התאמת תכליתה – תרגום ההישגים הצבאיים ליתרון ביטחוני-מדיני.

פוטנציאל האיום ברמה המבצעית

במלחמה הרב־זירתית פוטנציאל התקיפה בנשק קונוונציונלי יהווה איום על כל החזית הצבאית והאזרחית של ישראל (מלבנון, מרמת הגולן, ממערב עיראק, מרצועת עזה, וייתכן גם ממרחב חצי האי סיני והים האדום). מדובר בעיקר ביכולות מגוונות של גורמי הציר השיעי – ירי לתכלית מנשק תלול מסלול, ברמות שונות של טווח שיגור, משקל ראש קרבי ורמת דיוק. בתוך כך יש לשקלל יכולות מתקדמות וחדשות של האויב, ובהן: טווחי הירי הארוכים של הטילים המשופרים, אשר יאפשרו ירי טילי קרקע־קרקע לעורף האסטרטגי של ישראל ממעגל שני (עיראק), ובסבירות נמוכה, להבנתנו, אף ממעגל שלישי (איראן, תימן); פיתוח יכולות הדיוק שיאפשרו פגיעה מדויקת כבר במהלכי הפתיחה של המלחמה; יכולות הגנה ותקיפה מתקדמות (הגנה אווירית, מל"טים, רחפנים, טילי חוץ־ים) וכן יכולות טכנולוגיות מתקדמות לשיבוש המערכים של צה"ל (סייבר, ספקטרום מגנטי, שב"שים).

נוכח קיומם של טילים מדויקים בידי האויב, במלחמה הבאה צה"ל יידרש להתמודד גם עם מהלכים משמעותיים יותר מאשר בעבר, שיתבצעו במטרה לשבש את פעילותו ברמה המבצעית. במסגרת זו ייתכנו: שיבוש יכולת המיזוי של הפעלת עוצמת האש של צה"ל; שיבוש צבירת סדר כוחות וניוד עתודות, בדגש על כוחות מילואים; שיבוש פעולת בסיסי חיל האוויר ונמלי הים; ושיבוש המאמצים להגנת העורף ולאחר מכן לשיקום הנזקים בעורף. מעל כל אלה מרחף הקושי הנובע מהצורך להתמודד מול מטחים מרובי טילים ורקטות, לזהות את הטילים המדויקים ולשמור על כמות מספקת של מיירטים שבידי ישראל, במקרה של הימשכות המלחמה והצורך ליירט איומים מכל הזירות.

אתגר נוסף לצה"ל יהיו תוכניותיו של חזבאללה לקידום **מהלך קרקעי** לכיבוש ולהחזקת שטח בצפון המדינה, מתוך כוונה לייצר לעצמו הישג משמעותי במהלך הקרבות (הפרעה לתמרון צה"ל והבטחת יכולת ירי רציף לעורף הישראלי) וחשוב ביותר מבחינתו – השגת "תמונת ניצחון" על ידי כיבוש תקדימי של שטח ישראלי ריבוני. יש להביא בחשבון כי בשנים הקרובות ימשיך הארגון לפעול לפיתוח יכולת זו במטרה לקדם מהלך זה לאורך הגבול הלבנוני, ובמקביל גם מכיוון רמת הגולן. מעבר לכך, על יכולתו של צה"ל לצבור הישגים בימי הקרב הראשונים תשפיע במידה רבה גם שאלת היוזמה למלחמה. בהנחה שיש היתכנות **למלחמה בהפתעה** ביוזמת הצד השני, צה"ל יצטרך להתכונן גם לתרחיש שבו היוזמה ומהלכי הפתיחה לא יהיו בהכרח בידיו.

לסיכום, ההתקדמות הצפויה בפיתוח יכולותיהם של גורמי הציר השיעי תקשה על צה"ל במהלך הלחימה, לנוכח האיומים האפשריים הבאים:

- קצב מהיר של אירועים במקביל, הדורשים מענה.
- הקושי בחלוקת הקשב בין החזיתות, וביניהן לבין העורף.

- איום על חופש הפעולה של חיל האוויר.
- איום על חופש הפעולה במרחב הימי.
- צמצום הפער הטכנולוגי ופיתוח אמצעים לנטרול/שיבוש יכולות צה"ל.
- יכולת שיבוש מערכת הפיקוד והשליטה של צה"ל ברמה הטקטית והאופרטיבית.
- פגיעה בבסיסים ובימ"חים של צה"ל.